

Sezen Savran Penbecioğlu, 'Küçük Halep' Büyük Umutlar: Ankara Altındağ'da Suriyelilerin Gündelik Yaşamı ve Mekânı, İdealkent Yayınları, 2022, 228 s.

Değerlendiren: Bennur Öztürk

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, modern tarihin en büyük insani krizlerinden birine yol açmış ve milyonlarca insanı evlerini, yurtlarını terk etmek zorunda bırakmıştır. Bu süreç, sadece Suriye sınırları içerisinde değil, dünya genelinde de büyük yankı uyandırmış ve göç, uluslararası gündemin önemli konularından biri haline gelmiştir. Zorunlu göç, göç edenler ve göç alan toplumlar üzerinde derin etkiler yaratırken, ekonomik, sosyal ve mekânsal dinamiklerde de önemli değişimlere neden olmuştur. Göç olgusu, tarih boyunca insanların yaşamlarında ve yerleşim alanlarında köklü değişikliklere yol açmış, toplumsal yapıları ve kent dokularını yeniden şekillendirmiştir.

Türkiye, Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla birlikte komşu ülke olarak önemli bir mülteci kabul merkezi haline gelmiştir. Başlangıçta geçici barınma ve insani yardım sağlama amacıyla kurulan kampların yanı sıra, Türkiye, milyonlarca Suriyeli sığınmacıya uzun vadeli koruma ve entegrasyon imkanları sunmuştur. Bu süreç hem Türkiye'nin ulusal politikalarını hem de sosyal ve ekonomik yapılarını etkiler niteliktedir. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan Suriyelilerin kentsel dokuya entegrasyonu, mekânsal yığılmaları ve toplumsal adaptasyonları, kent planlamalarında ve sosyal politika alanlarında bazı zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik yaklaşımını anlamak ve bu sürecin yerel düzeydeki etkilerini

@ Arş. Gör., Doğu Üniversitesi, bozturk@dogus.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-7457-5531>

DOI: 10.12658/D0379
insan & toplum, 2024; 14(3): 235-239
insanvetoplum.org

incelemek amacıyla Sezen Savran Penbecioğlu tarafından kaleme alınan ‘*Küçük Halep’ Büyük Umutlar: Ankara Altındağ’da Suriyelilerin Gündelik Yaşamı ve Mekânı* adlı kitabın incelemesi yapılmaktadır.

Bu kitap, Penbecioğlu’nun Gazi Üniversitesinde 2020 yılında tamamladığı “Ankara’da geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin farklılaşan gündelik yaşam pratikleri: Altındağ örneği” başlıklı tezinin bir ürünüdür. Yazar, doktora tezini tamamladıktan sonra İlhan Tekeli Şehircilik ve Kültür Vakfı’nın düzenlediği tez ödülleri başvurmuş ve doktora kategorisinde birincilik elde etmiştir. Bu kitabın doktora tezinin daha erişilebilir olması hedefinin bir ürünü olduğunu ifade eden Penbecioğlu’nun kitabı 2022 yılında ilk Baskısıyla İdealkent Yayınları tarafından yayımlanmıştır. *Zorla yerinden edilmiş tüm insanlara* adanan kitap Ankara Altındağ’daki Suriyelilerin günlük yaşam ve mekân pratiklerine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Penbecioğlu’nun kent plancısı kimliğini de göz önünde bulundurduğumuzda çalışmanın disiplinler arası bir nitelik kazandığını söylemek mümkündür. Araştırmanın temel amacı, Ankara’daki Suriyeli mültecilerin mekânsal dağılımını ve kent içindeki ayrışma düzeyini belirleyerek, bu durumun günlük yaşam pratiklerine olan etkilerini analiz etmektir. Özellikle Altındağ ilçesindeki Önder ve Ulubey Mahallelerinde yoğunlaşan ‘*Küçük Halep*’ adlı Suriyeli yerleşimin saha çalışmalarıyla incelenen bulguları, araştırmanın temel verilerini oluşturmaktadır.

Kitabın yapısal çerçevesi yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Penbecioğlu’nun çalışma yaklaşımını ve beş ana ikiliği ele almaktadır. İlk olarak *küresel-yerel* ikiliğini ele alan yazar, batı kökenli kentleşme kuramlarının Türkiye’nin kentsel gerçekleriyle ne kadar uyumlu olduğunu sorgulamakta ve yerel bağlamlara uygun kuramların geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. *Tarihsel-güncel* ikiliğinde, zorunlu göç ve mültecilik konularının tarihsel kökenlerinin de incelenmesinin önemli olduğunu ele alan yazar *yönteme dair* ikilikte, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanılmasının araştırmanın kapsamını genişleteceğini belirtmektedir. Son olarak, araştırmacının rolüne dair olan içeriden-dışarıdan ikiliğinde, saha araştırması sırasında katılımcı gözlem yöntemleriyle derinlemesine etkileşim sağladığını, ancak sonuçta tarafsız ve objektif kalmaya özen gösterdiğini açıklamaktadır. Bu ikilikler ve yazarın bunları nasıl ele aldığı, kitabın genel yapısını ve araştırma yaklaşımını anlamak için temel bir çerçeve sunmaktadır.

Kitabın kuramsal çerçevesi üç bölümden oluşmaktadır. Yazar, kuramsal çerçevenin başlangıcı olan ikinci bölüme “Dünyada ve Türkiye’de Göç, Mültecilik” başlığını vererek *Göç Kuramlarının Gelişimi*, “*Mülteci*” *Tanımları ve Uluslararası Mülteci Politikası*, *Kent Mültecilerinin Karşılaştığı Temel Sorunlar*, *Türkiye’nin Dış Göç ve Zorunlu Göç Deneyimi* şeklinde dört alt başlık belirlemiştir. Bu başlıklar altında göç tarihini ve

kuramlarını detaylı bir şekilde ele alarak araştırmasını sağlam bir zemine oturtmayı hedeflemiştir. Ulus-devletlerin sınır politikaları ve göç hareketlerine tarihsel bir bakış açısının, güncel olayları algılamada önemli bir rol oynadığını vurgulayan Penbecioğlu, küresel ölçekte sorumluluk paylaşımı ve küresel işgücü piyasalarında göçmenlerin düşük statüdeki konumunun sosyal ve mekânsal dışlanma ile ilişkisini bu bağlamda ele almaktadır. Ulus-devletlerin ortak bir kimlik inşa etme çabalarının tarihsel boyutu, göçmen karşıtlığı, milliyetçilik ve etnosentrizm gibi konuların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin göç politikalarını da ele alan ve inceleyen bu bölüm ayrıca, uluslararası ve ulusal hukuk arasındaki farkların, meşruiyet açısından taşıdığı riskleri de vurgulamaktadır. Belirsizlik ortamında, Suriyelilerin günlük yaşam pratiklerini ve mekân kullanımlarını anlamak için bu bölüm büyük önem taşımaktadır.

Kitabın üçüncü bölümü olan “Göç, Kentsel Mekân ve Planlama İlişkisi” kuramsal çerçevenin bir başka boyutunu ele almaktadır. Bu başlık altında *Geleneksel Kent Kuramları ve Kapsamlı Planlama, Modernizm Dönemi Planlama Kuramlarına Yönelik Eleştiriler, Mekânsal Ayrışma İçin Yeni Bir Kavram Arayışı: Kentsel Adacıklar, Mekânsal Ayrışmaya Nicel Bakış: Endeksler ve Konuma Bağlı Haritalama* gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Bu bölüme genel bir bakış sunmak gerekirse Penbecioğlu, göçün mekânsal yapıyı nasıl değiştirdiği ve mekânsal üretim ile ayrışmanın kentsel mekânda nasıl açıklanabileceği üzerinde durmuştur. Geçmişten günümüze kent teorilerinin incelenmesi sayesinde, akademik paradigmanın ekonomik veya sektörel yaklaşımdan ziyade sosyo-mekânsal boyuta doğru nasıl evrildiği incelenmektedir. Bölümde göçün kentsel dönüşüm üzerindeki etkileri, mekânsal ayrışma ve sosyal yapı üzerindeki etkileri gibi konular ele alınarak, kentsel mekânın nasıl değiştiği ve bu değişimler arasındaki dinamikler incelenmiştir.

“Gündelik Yaşam Pratikleri ve Mekânsal Boyutları” başlığı, kuramsal çerçevenin üçüncü bölümünü, kitabın ise dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümün alt başlıkları olan *Gündelik Yaşamı Mekânda Keşfetmek: De Certeau ve Gündelik Yaşamı Mekânda Eleştirmek: Lefebvre* kısımlarında özellikle kent hakkı kuramı ve Lefebvre'nin katkıları üzerinden şehir tartışılmakta ve strateji analizleri için ise De Certeau'nun düşünceleri ele alınmaktadır. Bu iki kısmı bağlayarak *Gündelik Yaşam Kuramını Araştırma Zemini Haline Getirmek* alt başlığında ise neden gündelik yaşam pratiklerini çalıştığını anlatmayı hedeflemiştir. Yazarın gündelik yaşam pratiklerine odaklanması, özellikle azınlık gruplarının yaşadığı sorunların anlaşılması için gerekli olan yapıların incelenmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, gündelik yaşam pratiklerine dair yapılan gözlemler, kentin sosyal dokusunun ve yaşam biçimlerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Kentteki yabancılaşmanın boyutları

ise ancak gündelik yaşamın eleştirel bir şekilde incelenmesiyle anlaşılabilir. Bireyin sosyal ilişki ağları ve etkileşimler, mekândan bağımsız düşünülemez; dolayısıyla, kentsel adacıkların incelenmesi, bu etkileşimlerin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Kitaptaki kentsel adacıkların takdimi, özellikle en yoğun Suriyeli göçmen yerleşimine ev sahipliği yapan ve “Küçük Halep” olarak adlandırılan Altındağ’a dair bilgi ve veri sunarak, sonraki bölümlere geçiş niteliği kazandırmaktadır.

Penbecioğlu, araştırma yöntemini kitabın beşinci bölümünde “Araştırma Yöntemi” başlığı altında, *Bilgi Üretimi Süreci ve Mekânın Bağlamı: Ankara, Altındağ, Önder ve Ulubey* alt başlıklarına bölerek ele almıştır. Bu bölümde yazar, Altındağ’daki Suriyeli mültecilerin günlük yaşam pratiklerini anlamak için kullandığı karma yöntemli araştırma desenini detaylı olarak ele almaktadır. Bu araştırma sürecinde, nicel ve nitel veri kaynaklarını bir araya getirerek kapsamlı bir bilgi üretimi gerçekleştirmiştir. Veri toplama sürecinde, 130 Suriyeli mülteciyle anket uygulaması yapılmış ve bunu 24 mülteciyle derinlemesine görüşmeler takip etmiştir. Anketlerde ve görüşmelerde barınma, istihdam, günlük yaşam pratikleri, kentsel hizmetlere erişim gibi konular detaylı bir şekilde araştırılmıştır. Görüşmeler, anket sonuçlarına dayalı olarak yapılmış ve cinsiyet temsiliyetine dikkat edilerek 40-60 dakika sürmüştür. Anket uygulamasına katılanların çoğunluğunun Türkiye’ye 4-5 sene önce gelmiş olduğu ve genellikle 29-64 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların çoğunun ilköğretim veya lise düzeyinde eğitim aldığı ve evli oldukları tespit edilmiştir. Bu veriler, Altındağ’daki Suriyeli mültecilerin demografik profillerini anlamak için önemli bir zemin sağlamıştır. Penbecioğlu, araştırma sürecinde görüşme deşifrelerini kodlayarak katılımcı gizliliğini koruma ve verileri detaylı bir şekilde analiz etme çabası içerisinde olmuştur.

Kitabın altıncı bölümünde araştırma bulgularına ve analizlerine yer veren Penbecioğlu, bulguları farklı başlıklar altında değerlendirmiştir. İlk analizi Suriyeli mültecilerin Ankara’da karşılaştıkları barınma ve konut sorunlarına ilişkindir. Mülteciler genellikle zor koşullarda yaşamakta, yüksek kira bedelleri, sık taşınma ve evsizlik gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreci, mültecilerin konut bulmasını zorlaştırmakta ve barınma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Önder ve Ulubey Mahallelerinde kira bedelleri artmış olsa da bu kiralar hala Ankara geneline göre daha uygundur. Mülteciler, emlakçılar üzerinden ev bulmakta zorlanmakta ve genellikle diğer Suriyeli aileler veya çevrimiçi ağlar aracılığıyla ev bulabilmektedir. Kentsel dönüşüm süreci, mültecilerin sürekli yer değiştirmesine ve yerinden edilme tehdidiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Penbecioğlu, De Certau’nun kuramı üzerinden, mültecilerin barınma sorunlarına yanıt olarak taktikler geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Mülteciler, ev kiralama sürecinde

çevrimiçi yardımlaşma ağları, mahalle içi komisyonculuk ve kanaat önderlerinin yardımları gibi taktiklere başvurmaktadır.

Çalışmada ayrıca, Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki çalışma ve istihdam süreçlerinde karşılaştıkları başlıca sorunlar da incelenmiştir. Bu sorunlar iş gücüne katılım, iş arama süreci, sosyal güvence eksikliği, uzun çalışma saatleri, düzensiz ücretler ve düşük vasıflı işlerde çalışmayı içermektedir. Mülteciler genellikle işverene bağlı çalışmayı tercih etmekte ve çoğu sigortasız çalışmaktadır. Kadın istihdamı ise, kültürel kodlar nedeniyle sınırlıdır. Yasal ve kurumsal desteklerin yetersizliği, mültecilerin meslek veya iş değiştirme, çocuk işçiliği ve kadınların çalışması gibi taktiklerle sorunlara karşı koymalarına yol açmaktadır. Bu noktada, denetim eksikliklerinin ve enformel işçiliğin yaygın olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Penbecioğlu, saha araştırmasında mültecilerin çalışma dışı zamanlarını da gözlemlemiştir. Bulgular, erkeklerin genellikle tamamen çalışmaya odaklandığını, kadınların ise ev içi yaşamda vakit geçirdiğini göstermiştir. Sosyal aktivite olarak, akraba ve arkadaş ziyaretleri yapmakta, Türkçe veya meslek edindirme kurslarına katılmakta; ancak spor ve sinema gibi hobi faaliyetlerine nadiren zaman ayırmaktadırlar. Uzun çalışma saatleri ve ev ile çocuk bakımı gibi sorumluluklar, serbest zamanın kısıtlı olmasına sebep olmaktadır. Eğitim alanında da eksiklikler ve ayrımcılık sorunları yaşanırken, sağlık hizmetlerinde dil engeli önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ulaşım sırasında ayrımcılığa maruz kalabilen mülteciler, genellikle yaya ulaşımını tercih etmektedir.

Sonuç olarak, Penbecioğlu'nun "Küçük Halep' Büyük Umutlar: Ankara Altındağ'da Suriyelilerin Gündelik Yaşamı ve Mekânı" başlıklı kitabı, Suriyeli mültecilerin günlük yaşam pratiklerini ve mekânsal deneyimlerini analiz ederek, göç ve mekân ilişkisini konu edinmektedir. Yazar, araştırmasında karma yöntem kullanarak hem nicel hem de nitel verileri bir araya getirmiş ve kapsamlı bir analiz sunmuştur. Bu çalışma, mültecilerin mekânsal ve sosyal dinamiklerini anlamada değerli bir katkı sunmakta, ancak yerel ve ulusal düzeyde politika yapımcıların daha etkin ve sürdürülebilir çözümler geliştirmesi gerektiğine de işaret eder niteliktedir.